

ՈՐԱԳԻՐ

ՀԱՅԳԻՐՈՒՄ՝ ՏՄԸԻՒՄ, ԹԻՒՄ 75 :

SUPPLEMENT

APRIL 27 1842

18-23 փետրվար :

— Տէրութիւնը սկսաւ իր ծախքովը հող տալ:

ՀԱՐՄԱՆՈՑ ԳԵՏԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Նախորդէն Պօնափառքի :

ԼՆՈՐ ԾՆՈՆՈՂԸ , ՍԶԽԱՐՀԱԽԱՆԹԻՆԵՐ , ՃԱԽՈՐՊՈԼԹԻՆԵՐ Ու մահ՛ը :

ՊՕՆԱԽԻԱՄԹԻՆՆԻՍԱՀԱՐՔԸՊՈՂՆԻԱՑԻԷԼԻՆ , ղՐՈՆՔ . քա-
ղաքական պատերազմներու փոփոխութիւններէն տախ-
ւելով՝ գլոխինն առին Վօսսիքա կղզին գացին ու ըր-
նակեցան Ղ՝յաշէիօ քաղաքը , ուր անդ Հարուստ գեր-
դաստաններու հետ խնամութիւն ընկելով շատ անւանի-
կեցան :

Համին 1757, փաստաւ փաստին ծեծի կանչեց Քօռ-
սիքացիները Ղլինկիներուն դէմ, անոնց տէրութիւնը
կործանելու համար: Հառը Պանախաւթ, Նստիդէնի
հայրը, աս պատերազմին մէջ մեծ օգնութիւն ըրաւ անոր.
Լէդիցիա Ուսմուկի իր կնիկն ալ որ ան ժամանակի
կնիկներուն մէջ երեւելի էր գեղեցկութեամբ, միշտ կըն-
կերանար ձիով իր էրկանը հետ, պատերազմի վտանգնե-

— Լեողջութեան ատենին՝ խնդրանքը կա-
ռավարութիւնը մէկ տուրք մը հաստատեց ան հը-
րամանադրենքուն՝ որ Լեողջութեան հոգեբար-
ձուն կուտայ Լեւոնոյ Լեւոնոյ և Ռումբի գոյոյ ճամ-
բորդներուն . սա տուրքին որբան ըլլալը գեռ յայտ-
նի չէ :

— Օտէսայի նամակները յաւելար 16 թիւով կը
ճանոցանեն թէ հըդեհ մը պատահելով այն քու
ղօքը , մէկ մեծ տուն մը էրեցաւ՝ որուն տէրը յոյն
վաճռական մէկն է , նոսն քանի մը մթերանոց
ներ և խանութներ որ նոյն տանը մօտն էին . բո
լոր աս վնասներուն դուժարը կը հասնէ կըսեն 80,
000 րուպիի :

— Ընտան 18 ին Հելլենացւոյ դէսպանը՝ Ս .
Սալլըրգորտաթօ , Կատանդիուալօլիս հատու ,

ԶԱՄԻՌՆԻՆ

Փսարա կղզին զրեթէ յոյն ապստամկներուն
(խուլասանոններուն) ապստամբաբանը եղած է հիւ

բուն մէջ : Ըս կենը աղարերքի ցաւէն բանըւելով Լ. յաշ-
էիօ քաղաքը, ուր սեղ զարծեր եկեր էր Լ. ստուածանի
Ա երափօխման տանիններկայ գտնուելու, նոյն օրը 15 օ-
գոստոսի 1769, Հաղիւ Թէ ժամանակ ունեցաւ իր տունը
մանալու, ուր Հասնելուն պէս ծաղկանկար կարպերտի
մրայ աղայ մը բերաւ, որ Լ. արիւթն կոչեցաւ :

«Կախիդէոն իր աղայութեան հասակին մէջ զարմանալու արժանաւոր լին մը շն ցըցուց , Էնչպէս որ կրպտամուխ երեւել Բարդիւնեոն վրայով . ու ինքը կրեւ իրեն հա մար . « Ես մէկ կամակոր ու հետաքրքիր աղայ մըն էի » :

Վակայն կերեւնայ թէ աս երկու պահսութիւնները չէին կրնար ծածկել Հանճարեղ մարդիկներուն առջին, անոր սքանչելի կատարելութիւններուն նշանը. վասն զի Վիւսիէն իր հօրեղբայրը, նախագուշակելով անոր փառաւոր բախտը, կրէր զեռահասակ տղոյը Հալը Պանափաութի, որոնք իր մահուան անկողինին չօրս զի՛ն չարւած էին. «Մեզուտ է հոգ ունենալ՝ Վափօլէնի վրայ. ինչու որ անիկա իր ձեռքովը պիտի բարկալաջողութիւն ունենայ. (հօգնէ՛մ) դուն գերդաստանին անդրանիկն ես, րայց Վափօլէոն անոր զլուխն է՝ լաւ միտքդ պահէ ըստծա՛» :

մակ , որովհետեւ բնակիչները համարձակ պաշտպանութիւն կընեն աս կերպ չարագործներուն՝ որ իրենց գողցած բաներնին աս կզգ իին մէջ ապահով կըլաճառեն : Ընցածները Բաստանթին Սլուլուս անուն հռչակաւոր ասպատակը շատ բան ձեռք ձգելով փառա գնաց որ հոն տեղ վաճառէ զանոնք . բայց Գաղղիացոյ և Հունաց հիւպատոսները աս բանը իմանալուն պէս Ս . Վասիւս ծովապետին իմացուցին որ անմիջապէս հրաման րբաւ թէ Ըջբոն շոգեհաւը փառա ելթայ և հարկ եղած միջոցները բանեցընէ մինչև որ ձեռք ինչայ յիշեալ աւաղակը :

Շագինսը փսարա հասածին պէս Վրուլօսինքը՝
զինքը պահէց բնակիչներուն ձեռնտուութեամբը .
նաւաստէտը ահմեսալով որ ժողովուրդը դէմ կրկե-
նայ , քանի մը թնգամօթ արձակեց կող ին վըայ՝ և
քանի մը նաւերինն այսեց , անասոներ փստարացիք
ակամայ ձեռք տըւին Վրուլօս նաւաստէտը՝ նմանա-
պէս անոր բնկերներն ալ . հիմայ այս գուրըը շը-
ղենաւին մէջ բանտարկեալ կրկեանն և Վասիւս
ծովապետը պիտի խրկէ զանոնք Սիւրայ , որ զատ-
վին :

կրեոսացի տաճիկ վաճառական մը , որ մեծ յիշ
դեր խանը կը բնակէր , անցած շաբաթ օրը առաւօ
տուն իր սենեկին մէջը սպաննած գտան . քաղաքիս

1779 թ. Շառլը Պենսիլանի թ. Վաշինգտոնյէն Ուէրսպլլ
 Խորկընելով Իրբն զԵսպան, հնաք տարաւ նաե իր որդին՝
 Վաիդելենը՝ որ 10 տարեկան էր, նմանապէս իր աղ-
 ջնկը լիջիլա անունով. սուրբ Կիրեղի օրիորդաց զըպրա-
 տունը դրաւ աղջիկը, ու Վաիդելենը Պրիէնի զինւորա-
 կան վարժարանը. ուր տեղ հրեկի ինչաւ իր մեծ փութով
 ուսման մէջ, ու խիստ բաբբով: Միշտ մտածմունքներու
 հետ ըլլալով ու առանձնութեան սիրող, զրեթէ մեծա-
 մեծ խորհուրդներով կըտանջուէր, ու իր զըօսական խա-
 ղերը անգամ իր սրտին յօժարու թիւնները կը յայտնէին
 ձիւնէ պսանէչներու բերդի կը շինէր ու կը բարձրա-
 ցընէր իր ընկերներուն հետ դպրատան գաւիթը. ու ա-
 սանկ պատերազմական բոլոր խաղերուն մէջ՝ ուրիշներու
 վրայ հրամայելու յօժարութիւն մը կը ցըցունէր:

Ինչուան տասներ չորս տարու Պրիեն կեցաւ: 1783 ին
Ս. Քէրաւիօ, զինուորական վարժարաններուն վերա-
կացուն արտօնութիւն տըլմա անոր իբր չափահաս տղի
մը, որ քննելի ու Վարդիզու զինւորական վարժարանը
մտնայ. ըսյց որովհետեւ միայն պատմութեան և մաթե-
մատիկական ուսմունքներուն մէջ առաջ գացեր էր, անոր
Համար Պրիենի կրօնաւոր վարժապետները ուղեցին որ

կառավարիչը հարկաւոր եղած քննութիւնը ըրաւ . ուսկից իմացվեցաւ թէ ինքըքները՝ սպաններ է սա զժբաղդ մարդը , յուսահատութենէ մը շարժելով :

Իզմիրու հայոց ժողովրդեան թիւը 3000 հոգիի չափ է . 1840 էն մինչև 1841 , ութսունը մէկ հոգի մեռեր է , 160 հոգի ծներ է , ու 27 հարսնիք է . զեր է : 1841 էն ինչուան այսօր 130 անձինք մեռեր են , 146 ծնած են ու 34 ամուսնութիւն եղեր է : Իրժան կըհամարինք ծանուցանել թէ ամուսնութեանց շատը մօտ ատեններս եղաւ , ուստի սա պատճառաւ է որ անցած տարւան ծնունդը քիչ է :

Նախնիթաց տարիներուն նայելով՝ սա տարի խիստ շատ հարսնիք եղաւ . ու կը յուսանք թէ սա կէ ետքն ալ սա յաջողութիւնը պիտի շարունակի :

Իրշարուայ Իրարատեան 72 թիւին մէջը առիթ ունեցանք գովաբանելու Մոլոտովայի հայերուն ազգասիրութիւնը և ուսումնասիրութիւնը , ուստի մեր գրածներուն ալ աւելի հաստատութիւն տալու համար՝ այս անգամ կըհարատարակենք անոնց զգացտուններուն բարեկարգութեանը վերաբերեալ հրովարտակը՝ Նորին Բարձրութեան Իրեքայէլ Կրկնորովիչ Սթարա իշխանին նոյն նահանգի , և ուրիշ յայտարարական գրուածներ . որոնք Հայկազեան Հոգաբարձութիւնը Մոլոտովայու պատիւ ըրեր են մեզի յուզարկելու :

Եւալ բնակող հայոց հասարակութիւնը 1840 մարտի 1 ընդհանուր ժողովք մը ըրած են , ուր տեղ միաբան հաճութեամբ ազգային կարգադրութիւն մը հաստատեր են 70 յօդուածով : Հետոյ հինգ հոգի ընտրեր են երեւելի ու արժանաւոր անձինքներէն . որոնց չորսը հոգաբարձու , ու մէկը երեսփոխան կարգեր են : Հասարակութիւնը սա յարգի ազգասէրներուն յանձնէր է ազգային կառավարութիւնը , տալով անոնց կատարեալ իշխանութիւն իրաւս զի կարող ըլլան հարկաւոր բարեկարգութիւնները գործքի դնել . նախ ալոյժաւ պահելով իր անձինքները զործքի դնել . նախ ալոյժաւ պահելով իր անձինքները զործքի դնել . նախ ալոյժաւ պահելով իր անձինքները զործքի դնել :

Մէկ տարի ալ քովերին մնայ , որպէս զի լատիներէն լեզուն աղէկ մը կատարելագործէ : “ Չէ , ըսաւ Ս . Վերաբլո , ես մէկ եւսանդ մը կըտեսնամ սա պատանիին վրայ , որն որ շատ քիչ տեսնի մէջ պիտի բորբորի ” :

Պօնափառ թեւա փարիզի փարժարանէն , առաջին մալթեմաթիգոր (միւհէնախ) ըլլալով իշ գաւառներէն իր մէջ : Իր փարժարանէն մէկը ասանկ բսեր էր անոր համար : “ Բոսիքայի է ազգաւ և բարքով . շատ առաջ պիտի երթայ թէ որ պարագաները օգնելու ըլլան իրեն ” :

Անպանմբերի 1 ին 1785 , երկրորդ անգամ կառավարութեան պաշտօնը ստաւ Վա Գերի թնգանթներու գնդին , ու շատ չի քըշեց առաջին անգամ կարգեցաւ Մալթեմայի պարագապահ զօրքերուն գնդին : Վա տանընթեր տալական չէր երբ որ սա պաշտօնը ստաւ :

Իշրիտ տարիէն ետքը՝ ճամբորդութեանը մէջ գէպի փարէզ , տեսաւ հոգաւոր արքան Սեյնալ , որու խորհած էր իր փաստաթղթը առջի երախայրին , այսինքն անտրակ մը Վոսիքայի պատմութեան : Եւ արքային առաջադրութեամբն էր որ Վոնի ճամբարներ հեռեկան խընդիրը ըրաւ . թէ “ Իրոնք են այն սկզբունքները և կանոնները որ պէտք է տեղա մարդկանց մեղքը ձգել , երջանիկ ընելու համար զանոնք որչափ որ կարելի է ” : Վախո-

կարգութիւնները գործքի դնել . նախ ալոյժաւ պահելով եկեղեցիները Հայաստանեայ ծէսին համեմատ : Երկրորդ՝ հաստատելով հայկական ուսումնարան մը արժանաւոր բարեկարգութեամբ . երրորդ՝ ազգին մէջը եղած ու ըլլալով վէճերը ազգասիրաբար վերջացունել , ու եղբայրսիրութեան և միաբանութեան եւանդը շաղկապելու հոգ տանել : Երրորդ՝ խնամք ունենալ ան կողմերը ճամբորդութիւն ընող հայոց եկեղեցականներուն , նմանապէս օտար ու բնիկ ազգասիրներուն :

Յօժարամիտ սրտիւ կըծանակենք հոս աղնուամեծար յարգի հոգաբարձուներուն ու երեսփոխանին անունները . որոնք են աղայ Մկրտիչ Պըյըք լեանց , աղայ Կարապետ մահոտի թագէտեան , աղայ Գրիգոր Վէսիմ , և աղայ Կղեղար Տէրտէրեանց երեսփոխան : Որոնց գովելի ազգասիրութեանը վրայ յորեքնիս հաստատ է , թէ անխնջ պիտի աշխատին հայրենասիրաբար ալ աւելի ծաղկեցունելու ու հաստատ պահելու Մոլոտովայու հայոց բարեկարգութեան կանոնները . որով անշուշտ վերին Վախանիստութիւնը պիտի վարձատրէ զանոնք :

Ողորմութեամբն Բստուոյ մէք Մեքայէլ Գրիգորի Սթարա , Սոյփօտ իշխան նահանգիս Մոլոտովայու :

Ինչպէս որ համըր զըկըւած կըսեպի իր անձին վերաբերեալ վայելչութիւնէն , որու մէջ հաստատ է զնա ամենակարող Մոլոտովայի ճեւքը , աւանկ ալ բարոյական անձն կամ քաղաքական մարմին չեն կրնար ըլլալ անոնք՝ որ թէպէտ մէկ տեղ կը բնակին , բայց բնաւ մէկզմէկու բարեկարգութիւն և օգուտ չեն ընէր իրենց բնական վիճակին բարելաւութեանը և ապահովութեանը համար : Եւ որ համար ինտոր որ մարդուս բոլոր անգամները իրաւունք ունին հաւասարապէս մասնակից ըլլալ գործարարաց գործքերուն , նմանապէս ամեն կողմերը զբոլոր մարդիկ պարտին մասնակից ըլլալ քաղաքական բարեկարգութիւններուն՝ որ մարդուս կրկին

լեօն տար պատմականը տըվաւ ստանց ճանչցնելու զինքը , ու վարձք ալ տաւ :

Համին 1789 , երբ որ Վաղարայի սպըստամբութիւնը ծագեցաւ , Պօնափառ թե Մալթեմայէր . բաղմութիւն “ օհ Ֆիլիպին ” միաքերին գրած էին որ Վաղարային հեռանան . բայց “ Վախոլեոն անոնց հետ միաբանեցաւ որ ապստամբութեան կողմը բռնեցին : Եւստինը սկսաւ իր անձնու կեանքը Վաղարային նուիրել . 1792 , յունվարի 25 էն ի վեր՝ թնգանթութեամբ զինւորներու հրամանատար էր . ետքը ժամանակաւոր զօրապետութեան պաշտօնը ստաւ . Վոսիքայի մէջ ժողովուած գնդին , ինչ ատեն փառալ փառին նորէն բացած էր անկախութեան գրօշը : Վախոլեոն ելաւ գնաց իր հայրենակիցներուն դէմ , որ երթայ բռնադատէ զանոնք զաղարացեց ազգին հետ մէկ ըլլալու . և թէպէտ իր բոլոր ընտանեացը աքսորելու վճիռը ստաւ , որոնց ստացուածքները աւարտութեան ու հրկիզութեան զոհ եղած էին , այսու ամենայնիւ կը պատէր զանոնք , որոնց զիտաւորութեանը գլխովին գէմ կեցած էր . փասն զի փառալ փառին՝ որ գաղաուկ կը ջանոր Վոսիքայ կըլին Սեմ Բրիտանիայի տէրութեան տակը անցընելու , կըսէր “ Վախոլեոնի համար . “ Եւ երկտասարքը հին ժամանակի գիւցազուններուն կրնամար :

երջանկութեանը կըվերաբերին :

Մեր իշխանութիւնը՝ կառավարութեան օրինաց սկզբունքներուն նայելով , որ սահմանված են հասարակութեան յառաջադիմութեանը համար , որ Քմենաբարձրեալը մեր հոգատարութեանը յանձնեց զանոնք , անանկ որ միատեսակ ուսմունք մը տըրել անոնց քրիտոնէական և ընկերական լուսաւորութիւնը առաջ տանելու զխոստըութեամբ , աղէկ տեղեկանալով ուսմունքներու Հոգաբարձութեան տըւած ծանօթութեանը 22 հոկտեմբեր առաջիկայ տարւոյս , կիմանանք թէ մոյլաբարաբար Հայոց հոգաբարձութիւնը Հոկտեմբեր 8 . իր ազգասիրութիւնը կրկնգրէ որ իրենց՝ ազգային վարժարանները՝ ուսմունքներու Հոգաբարձութեան տակը ըլլան . ու միջնորդութիւն կընէ ի գործ դնելու համար վերայիշեալ խնդիրը , որպէս զի ան զարատուններուն հաստատութիւն տըլող հրովարտակ մը տանք : Սկստի մեր իշխանութեամբը կըհաստատենք հետեւեալ կանոնները :

1 . Վա ուսումնարանները՝ համաձայն ըլլան Մոլոտովայու ընդհանրական ուսմունքներուն , և հընադանգ գործակալութեան , և յետոյ մասնաւոր կարգադրութեան մը հետեւին որ Հայոց հաւատքին վարդապետութեանը համեմատ պիտի ըլլայ , ու նաեւ վերաբերութիւն պիտի ունենայ բարոյական և քաղաքական սկզբունքներուն , որ մեր իշխանութեան երկրին մէջ հասարակութեան և ազգային ուսմունքները կըվարեն :

2 . Հոգաբարձութիւնը պիտի ընտրէ յիշեալ հայոց զպրօններուն վերատեսուէր , որն որ հոգաբարձութեան հաստատութիւնը պիտի հետպանդի աւնոր ուրիշ տեսուէրներուն պէս , և պիտի կատարէ իր սրտշօնը ինչպէս որ կըպահանջէ Բիւրեղման օրէնքին կարգադրութիւնը , ու իրեն տըրւած մասնաւոր պատուէրներուն համեմատ :

3 . Տարին անգամ մը՝ ուսումնական գործակալութիւնը պիտի քննէ սա վարժարաններուն եկամուտից և ծախքերուն գումարը , որ օգտակար եղած բարեկարգութիւնները հաստատուին :

Պրատարքոսի պատմած մարդիկներուն մէկն է՝ :

Վախոլեոն իր ընտանիքը՝ Վալեոնի շրջակայ տեղանքը բնակեցնելէն ետեւ , փարէզ գնաց . ուր տեղ միապետական իշխանութիւնը խափանեւած էր , ու ազգային ժողովը կըտիրէր : Բայց իր խորագիտութեամբը աղէկ հասկըցաւ թէ ինչ սոսկալի բաներու հարկաւորութիւն ունէր սա երեւելի ժողովը : Սկստի երբ որ Վաղարայի հարաւային կողմը իրկըլեցաւ բանակի մը հետ՝ որու կըհրամայէր Վարդօ զօրապետը , այն անգիւ պատմութիւնը զսկըլու համար՝ նոյն քաղաքական պատերազմին մէջ գիր մը հրատարակեց , որով շատ աղէկ կըհաստատէր թէ Վաղարայի ապստամբութիւնը ու ընկերական վիճակին վերաբերեալ նորոգութիւնը՝ այն կարգադրութիւններէն կախեալ է , որ սկսեց որ ըստ օրէ առաջ երթալ :

Վալեոն քաղաքը՝ որ թագաւոր հրատարակեց Վալեոնի , անգըլացի Հուս ծովապետին անձնատուր եղած էր : Պօնափառ թե երկրորդ հրամանատար անանիցաւ սա քաղաքին պաշարման համար եղած թնգանթներուն , համարքէն զօրապետին իշխանութեան տակը : Երբոր իր տեղը հասաւ , սկստեմբերի 12 ին , անխնամ գտաւ բանակը . բայց վեց շաբթեւան մէջ ամեն բան հոգաց իր պըսնէլի գործունէութեամբը :

4. Հայոց հոգաբարձութիւնը անանկ կերպով մը կարգի դնէ աս վարժարաններուն եկամուտները՝ որ բաւական ըլլան տարեկան ծախքերուն. ստացուածքները Վկադէմիայի ստացուածքներէն որոշ ըլլան, և ՚ի գործ գրվին միայն աս կարգադրութիւնները պահելու համար. և հոգաբարձութիւնը ջանք ընէ հվելցունել զանոնք, որով բարելաւութիւններն ալ հվելնան:

5. Աս դպրոցներուն մէջի ուսմունքը բաժնելին նահանգիս մայր ուսումնարանին համաձայն. և պատրաստողական դաստառուն, և թ. բարձրագոյն. իսկ սորվելու լեզուն նախ հայերէնը և պոլոտաներէնը պիտի ըլլայ, որ աս երկուքը մէկ տեղ տղաքները պիտի սկսին սորվել, յետոյ ուրիշ լեզուներ:

6. Պոլոտաներէն լեզուն սորվելու գիրքերը, ընդհանուր ուսումնարանի մէջ գործածուած և նահանգին ընդունած գիրքերը պիտի ըլլան. իսկ հայերէն լեզուի համար նոյնպէս քրիստոնէական և աստուածաբանական ուսմանց գիրքերը ըստ հաւանութեան արեւելեան ծէսերու ծայրագոյն Պատրիարքին պիտի ըլլայ, որ Հայաստան կը բնակի:

7. Վործակալութեան պաշտօնակալ մը ներկայ պիտի գտնուի աս ուսումնարաններուն ընդհանուր քննութիւններուն, որ տարին երկու անգամ պիտի ըլլայ:

8. Աւարժանները պէտք է որ գիտուն և իրենց պաշտօնին արժանաւոր ըլլան. և գործակալութիւնը պիտի հաստատէ անոնց պաշտօնը կարգադրելու օրէնքին համաձայն:

Աս կերպով կարգադրելով դպրոցներուն կարգադրութիւնը և պահպանութիւնը, որ սահմանւոյն հայոցի մանկանց աս հասարակ ուսմանը և անդեանը համար, կը հրաւիրենք որ ամեն կերպով աղէկ պահէ:

Աս բանին հաւանութիւն կուտայ մեր հոգեւոր հայրը Սրբազան Ս. Բենիամին Բագրատի. Ս. մեծ ներքին գործակալը Արտանդիանոս Սթուրգոս, արքայութեան մեծ գործակալը Վիկտորյոս

Վանդաբուզին, իշխանազուն Վիկտորյոս և Վեորդ Սուցո և Տ. առաջարկու ուսմանց լիա Վեորդ Մարի:

Աս հրովարտակը գրեցաւ Նաշ, 8 նոյեմբեր, 1841, և մեր իշխանութեան Տերորդ տարին:

Եւշ, 25 դեկտեմբեր: Բարեւոյն Ռամանիասը բաւած Սրբազան օրագրութիւնը կը հրատարակէ աս հետեւեալը:

Վկադէմիան կարգադրութեանը երկրորդ յօդուածին համաձայն, որ կը հաստատուէ թէ՛ բոլոր ուսումնարանները և դաստիարակութիւնները ուսումնական գործակալութեան իշխանութեանը տակ ըլլան. նաեւ Սրբազան հայոց Հոգաբարձութեանը բոլոր օրինակներ ինքիքին համաձայն, Վ. Ս. իշխանը հաճեցաւ մէկ հրովարտակ մը շնորհել. որուն համար ամսուս 22 ին կերակի օրը հայկազեան ուսումնարանին աշակերտները սուրբ Մարտիանոսին հայոց մայր եկեղեցին մէջ գործութիւն մատուցին Մարտիանոսին, իրենց ընդունած շնորհքին համար. և անստիճան աս հրովարտակը կարգադրեցաւ տեղու թեան պաշտօնատարներուն Տ. Վ. օրինք Վիկտորյոս Մարքոսիտակի և Տ. Վ. Վեորդ Մարիի ներկայութեանը, և բոլոր հայոց ժողովրդը ամբողջ:

Ուսումնական գործակալութիւնը Սրբազան Ս. Բենիամին, աս Հոգաբարձութեան կառավարութեան Հայոց որ ՚ի Սրբազան:

Ինչպէս որ ինքեց Զեր հոգաբարձութիւնը որ Հայոց Ուսումնարաններ հաստատուին ուսումնարան գործակալին հովանաւորութեանը տակ, որով կը վերաբերին նաեւ ուրիշ բոլոր ուսումնարանները, Վկադէմիան կարգադրութեան երկրորդ յօդուածին համաձայն. Վ. Ս. իշխանը հաճեցաւ ատ բանը հաստատուել և հրամայեց հրովարտակ մը տալ, որն

որ 8 նոյեմբեր 1841 ին ստորագրեալ և օրէնքով հաստատեալ Զեր հոգաբարձութեանը կը խրկուի. իմացնելով նաեւ որ ասիկց ետեւ նոյն հաստատուած կանոններուն համաձայն կառավարել նահանգիս ուսումնարանները, և ծանուցանել ուսումնական գործակալութեանը կարեւոր գործադրութեանը համար:

Ստորագրեալ

Բենիամին Սրբազան օրին, Վ. Սուցո:

Վ. Սուցո. Վ. Մարի:

Վարտաւար Վ. Վալիման սէրտար:

Ընդհացուց քանի մը արտաւոյ օրէնքները:

Մէկ օրինակը ժառանգ մը զըկելու համար իր ժառանգութեան, պէտք է որ կտակով շինել մը ձգվի անոր, չէ նէ բոլոր ժառանգութեանը կը տիրէ:

Թէ որ ազարակէ մը կամ ուրիշ անսովոր տեղաց մեռել մը անցունելու ըլլան, նոյն տեղը հասարակութեան կը ըլլայ:

Երկրորդ առիճանի հօրեղծոր որդիքը չեն կրնար մէկըմէկ առնել, բայց առաջին աստիճանի հարազատ հօրեղծոր զաւկները կրնան ամուսնանալ մէկըմէկու հետ:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՏԱՆԿԱՍՏԱՆ

Օ. Բենիամին, 27 փետրվար:

Քաղաքիս առուուրը հասարակօրէն մեծ անշարժութեան մէջ է, աս պատճառով հիմըկուհի մայ աղբանաց գինեքն ալ անունով միայն են, ու ծախու առնող խիստ քիչ կայ. բայց կը յուսանք թէ, զաղղ իսկան շոգեհաւը՝ որ վաղը կուգայ Մարտիկայէն, յաջողակ առեւտրական լուրեր պիտի բերէ:

ուտքերիկան հացը”:

Վերջապէս քաղաքը առնուեցաւ. բայց անդղիացիք երբոր կը հեռանային անկէց, կրակ տըվին նաւարանի մեծ շտեմարանոցին: Այս զարհուրելի շփոթութեան մէջ, ցականաւի գերիներէն 900 հոգի հասնելով կրակը մարեցին, ու յետոյ վերստին բանտը մտան իրենց կամքովը. ըսել կուզեն թէ որչափ գարշելի բան ըլլայ, ազատութեան կենդանութիւն տըղը բոցովը կը մարբըրի:

Այս յաղթութեանը վրայ Տիւղիմի խորեցի հասարակաց Մարտութեան ժողովքէն որ զօրապետի աստիճան տըրի Պոնափաթին, ասանկ գրելով, “Վարձարեցէք ու առաջ տարէք այս երիտասարդը, վասն զի թէ որ ապերախտ ըլլանք նէ անոր, կարող է նա ինքնին առաջ կը թալու”:

Վանի մը ատենէն ետքը, Տիւղիմի սպարապետը խալիպի բանակին, պատերազմի ժողովոյն գրեց. “Պոնափաթ զօրավարին հանձարովն է իմաստուն կարգադրութիւնները՝ որոնք մեր յաղթութիւնը ապահովեցին”:

(պիտի շարունակուի)

Պաշարոյնը բոլոր իրենց ուժը Միւլիքով պատնէշին վրայ պիտի ուղղէին, որուն անդղիացիները միտք չ'իւրաքարհար անուն դնելով՝ անստիճան պատնէշի տեղը դրած էին, անանկ որ ըսած էր հրամանատարը. “Թէ որ գաղղիացիները աս պատնէշը անկուր. բայց նէ, ևս թաւքօպէն 1) կը ըլլամ”:

Իսկ Պոնափաթ իր կողմանէ կը հաստատէր թէ աս պատնէշը անկուրէն և օմանաւորները իրեւ ժամ անցնելէն ետքը՝ գաղղիացոց բանակը Վուրն պիտի մտնայ:

Վարդապետը գտնուէր՝ տնայնակ մը սպանիւղի զինուորները շարաւար կը վարէին. քանի մը ինքնակամ զօրքերու հետ՝ որ գերի բռնած էին, սաստիկ նեղանալով սկսաւ ծեծկըլիլ. այս կուր շատ օգնեց Վափուլեանն ու աղէկ պիտի յաջողէր. բայց երբոր Տոփէզ մեծ զօրավարը ասեալ իր օգնական “օֆիշիաներէն” մէկուն զարնելի ու իյնելի, իսկոյն հրաման ըրաւ որ ետ քաշուին: Պոնափաթ իր գրեւոր վերաւորում անոր քովը գնաց ու ըսաւ. “Դ... Դ... որ ետ գառնալու թմրուկ զարնել տալով՝ ձեռքերէն փախցուց Վուրնը”:

Այս պաշարման ատենը՝ Պոնափաթ հարկաւորութիւն ունենալով հրաման մը գրել տալու, գիրդիացող

մէկը փնտրեց որ ինքը զուրցէ ու ան ալ գրէ. “Քօդտօրի գնդին տանապետներէն մէկը առաջ եկաւ, ու երբ որ կը գրէր՝ թնդանութի գնտակ մը հողով ծածկեցինք ու ձեռքի թուղթը. “Քարաքէ, ըսաւ տանապետը, ալ աւալել հարկաւորութիւն չունիմ”:

Այս տանապետը խիւղեցէր, որ ետքը Վաղղիայի տեղութեան մարտաշարքը եղաւ:

Չ'իւրաքար ըսած պատնէշին գէմը կը զոհակը (թապկան) սաստիկ ծեծկըլեալով թնամիներուն թնդանութի գնտակներէն, յանկարծ կործանեցաւ. ու երբ որ թնդանութեան գորքերը մեծ վախի ու շփոթութեան մէջ ինկած կը փախչէին, Վափուլեան շուտ մը աս խօսքը գրել տըղաւ խոշոր գիրերով գըլեակին մէկ կողմը. “Եւ վախ մարդիկներուն թնդանութիւնն են ասոնք”:

Օ. Բենիամինը այնքան սիրտ առին աս խօսքը կարդալով, որ ամէն ալ սկսան մեծ եռանդով մը պատիւ սեպել իրենց նոյն տեղէն չի բաժնուիլ. աս քաջութեան օրինակը առաջ ինքը Վափուլեան տըղաւ, որ հոն կեցած գեկտեմբերի 14 էն ինչուան 17, կը հրամայէր որ կրակ ընեն թնամիներուն վրայ: Այսանկ քաջութեամբ ծեծկըլեալով թնամիներուն ամբողջ կործանեցին, ու Վափուլեան ըսաւ. հոն գտնուող զօրավարներուն. “Վաղղ կամ խիստ ուշ որ ըլլայ վաղը չէ միւս օր, Վուրն քաղաքը պիտի

1) Ընդամ կամ ընկեր սպասամիներու ժողովոյն:

Բամպակ : Թուլ է , ու գնոյ առնող չի կայ . այսու ամենայնիւ ապրանք ունեցողներն անցած գիշերով չեն ուզեր վաճառել . աս օրվան արժողութիւնը հետեւեալն է :

Սպուռնա	228-230
Քրքաղաճ	225-228
Ղասապա	225-228
Ֆասօն	210-215

Ճէհրի : Բաւական ապրանք ծախվեցաւ ու կը ծախվի ամմէն օր , 20-26 զուռուշ օխան ըստ տեւակին . հազիւ թէ 350 ջուվալ ճէհրի մնաց քաղաքիս մէջը :

Ղախոր : Մուսուլի ապրանք գրեթէ չի մնաց . մինչև 345 զուռուշ ծախվեցաւ խանթարը :

Փալաւուտ : Միշտ կուզվի հետեւեալ գիներով :	
Թրեաուտ տեսակը	զուռուշ 85-86
Լնգղոյ	68-70
Երկրորդը	48-50
Վարնոյը	35-38

Եզան մորթ : Բիչ մը թուլ է , ու բաւական ապրանք եկաւ գուրսերէն . աս օրվան արժողութիւնը 6 զուռուշ է օխան :

Տորոն : Միշտ կուզվի . բայց գիներուն նոր փոփոխութիւն մը չեղաւ :

Սուսամ : Ղախալաճաւ է 58-60 զուռուշ քիւլէն , նաւուն մէջը աւանդելու պայմանով , բոլոր ծախքը վաճառողին վրայ :

Լֆիօն : Թուլ է . գրամի հարկաւորութիւն ունեցող անձինքները 66½-67 զուռուշի կըծախեն չէքին :

Խաճվէ : Կուզվի ու քիչ ապրանք կայ . Լմբըիքայի լու տեսակը՝ 670-680 զուռուշ է հարիւր օխան . Թրեստինը՝ 700 զուռուշ :

Շաբար : Նոր փոփոխութիւն չեղաւ գիներուն . ճերմակ առաջին տեսակը՝ 235-240 զուռուշ է խանթարը . Թխաղոյնը՝ 180-190 զուռուշ :

ՓՈՒՄԷՆԵԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՊՕՂԻՍ

18 փետրվար , 1842 :

Ի սնտու	118½-118
Օտէսա	
Լիւօրնի	159
Սեննա	
Թրեստ	487½-486 ¾
Ճէնօվա	125
Մարսիլա	186 ¾-186

ՉԱՄԻՈՒՆԻԷ

25 փետրվար 1842 :

Ի սնտու	116½
Մարսիլա	182
Թրեստ	
Վարնքֆորդ	
Համպուրկ	
Կոստանդնուպօլիս	

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆ

ՏԻԵՕԵՐԵԿԵՆ ՊԵՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԴՈՍՈՒՆՏԵՅ

Լյոս պատուական գիրքը գաղղիական բնագրէն թարգմանելով՝ Վիեննայի Սիթիթարեան ուխտէն . Սատաթիա Ղարաբաշեան և . Յովսէփ Խաթըր-ճեան գիտնական վարդապետները , անցած տարի ապերէննոյն վանքը՝ ծախիք Սուրատեանց աղգասէր Յովհաննէս աղային : Թարգմանութիւնը շատ ընտիր է , ու գլխովին մեր քաջ մատենագիրներուն ոճոյն՝ որոնք հինգերորդ դարուն ծաղկեցան :

Ուստի , խիստ օգտակար գիրք մը ըլլալով ասիկա , կը յուսանք որ փափաքանք պիտի ընթերցեն բոլոր հայաւորքի ուսումնականները , շնորհակալ ըլլալով՝ թէ այն աղնականին աղգասիրութեանը որ ապել տըւեր է դանի , և թէ վերոյիշեալ յարգոյ թարգմանիչներուն գովելի աշխատասիրութեանը :

ՍԻՆԵԼԵՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Որունմիտակ նպատակը Հայոց աղգին ուսումնական յառաջագիտութիւնն է , և մասնաւորապէս Օմիւռնիոյ սուրբ Սերոպիան վարժարանը ալ աւելի ծաղկեցընելը՝ հարկաւոր եղած գիրքեր և ուսումնական գործիքներ Լարագոյէրերէն տալով , ու նոր դասատուներ կարգելով , մանաւանդ Ղախալաճարութեան , Վիլիւբայի , Լեւ ճէպրայի և Սերուպրու թեան (բէսիմ) :

Լս ընկերութեան անունը Սինեայ ընկերութիւն գընել արժան գատկեցաւ , 'ի յիշատակ այն երեւելի դարաստեաններուն , որոնք մեր սուրբ Թարգմանիչներուն Սահակայ և Սերուպայի ժամանակը Սինեայ Ղահանգին մէջ շինելով հետզհետէ ծաղկեցան . մանաւանդ ու թերրորդ դարուն մէջ մեծ համբաւ ստացան : (տես Հիւսիս , Հայաս . Կ , 87)

Սինեայ ընկերութեան հիմնադիր և պաշտպանները Թրեստու մեծապատիւ և աղգասէր աղաները ըլլալով , յիշեալ ընկերութեան կառավարիչին ընտրութիւնը առանց ընդգիտութեան միշտ անոնց հայրենասէր ինամիցը յանձնեալ է ըստ ամենայն մասին , ուստի յիշեալ Լահաններուն յատուկ խնդրանքը Ղուկաս Ղա. Պաղգազարեանը գլխաւոր վերատեսուչ ընտրվեցաւ :

Տարեկան ստորագրութեան գինը՝ Սինեայ ընկերութեան անգամ գրվելու համար՝ 50 կըռուշ է կանխիկ հատուցանելի . ու ամմէն իրեք ամիս նոր ստորագրվողներուն՝ անունները օրագրութեան միջոցով հրատարակվելու է :

Ով որ կը փափագի ստանկ աղգասիրական գործքի մը մասնակից ըլլալ՝ ամմէն քաղաք կրնայ ստորագրվել , Լրշալոյս Լարատեսանին յարգի գործակալներուն գրատունը :

ԹԱՆԳԱՐԱՆ ՎԵՐԾԱՆՈՒԹԵԱՆ

Սուրբ Սերոպեան Վարժարանին :

Լս Թանգարանին մէջ հաղար կտորէն աւելի գիրք կայ , հայերէն , գաղղիերէն , իտալերէն , անգլիերէն , յունարէն , ռուսերէն և տաճկերէն լեզուով . որոնց մեծ մասը Խղմիրու ուսումնական յարգիչները ծախու առած են հասարակութեան սրնտուկէն , և մէկ մասն ալ աղգասէր անձինք յիշատակ տրեւած են :

Յիշեալ վարժարանին աղնուամբար Վերատեսուչը և բոլոր ուսումնական յարգիչները , խորհելով տեղւոյս սրբազան առաջնորդ գերապատիւ Մատթէոս Լըքիպիսկոպոսին հետ՝ միաբան հաւանութեամբ որոշեցին , որ այսուհետեւ Թանգարանէն ամմէնին գիրք գուրս չելայ : Ուստի ով որ կը փափագի ան գիրքերը կարգաւ կամ հարկաւոր բան մը նայիլ անոնց մէջ , ինչ և իցէ աղգէ մարդ , կըրնայ ամմէն օր՝ բայց 'ի կիրակի և տօն օրերէն : համարձակ ելթալ Թանգարանը որ առանձին սենեակ մին է վարժարանին մէջ , ու իր ուղած գիրքը խնդրելով գրապետէն , նստիլ կարգաւ մինչև իրիկուն կամ որչափ ատեն որ կըկամի :

Լս գիրքերը կարգաւ համար՝ ամսական կամ շաբաթական չի պահանջվիր կարգացողէն այլ ձրի է :

Իշիւր Տէվրիշ օղու խանին մէջը վարժարան մը բացվեր է , ուր տեղ գաղղիական ու խալկական լեզուներուն համար , ու կոկնատումար վաճառականութեան արհեստին , և թուաբանութեան դաս կը տրվի . աս գիտութիւններուն վարժակար յարգի Լսանիս Կէլաթի ինիտար է : Կաւ հիւննական ու պարզ յաւակն լեւին համար յատուկ դասատու կայ , որնոր յարգի Վոթիօս Կեթրաթն է , աշակերտ հանգուցեալ բարհոտի Լվրամին : Սուտի ով որ կուզէ կրնայ երթալ յիշեալ խանը , ու վարժապետներուն իրենց հետ խօսակցիլ ամսականի համար . որն որ կը կաճենք թէ չափաւոր ըլլայ պիտի :

ԱՐՇԱՆՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ . Լս Օրագիրը

Հարաւոր անգամ մը կը տրուի :

Տարեկան ստորագրութեան գինը՝ 120 զուռուշ է , կանխիկ . ով որ ուզէ կրնայ ստորագրվել :

Խղմիր՝ օրագրութեան տպարանը :

Պօլիս՝ ելթալ խանը Սոմճեանց Սիւրիշ աղային գրատունը :

Պուրտա՝ Բապաքճեան Սատթէոս ու Ղալիգոր աղայից մաղաղան :

Լեքսանդրիա՝ Լեզաղանեան Կարապետ աղային մաղաղան :

Կահիրէ՝ Լեզաղանեանց մահաթի Լեքսան աղային գրատունը :

Յոպպէ՝ Տարութիւնեան Սուրատ աղային գրատունը :

Թրեստ՝ Լեքեան Ղալիգոր աղային գրատունը :

Լարդուր՝ Լաղաղանց Տարութիւն աղային մաղաղան :

Լէն՝ Բաբիկեանց Տարութիւն աղային մաղաղան :

Տիարպէրի՝ Պարօն Կամիանոսին մաղաղան :

Լաշ՝ Պըլքըլեան աղայ եղբարց մաղաղան :

Պաղտատ՝ Լնգղոյ առաջին Թարգման աղայ Խաչիկին տունը :

Կարէթ՝ Հերմաղանեան Վարդանեանց աղայ Կալուստին վաճառատունը :

Թէհրան՝ Լաքեղեանց Թադէոս Խանին բնականը :

Պոմպա՝ յարգի պարոնաց Լեզանուր որդւոց և ընկերաց վաճառատունը :

Սինկափոր ու Պաղալիա՝ յարգի պարոնաց Սէթ եղբարց գրատունը :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՏԵՓԵՆՈՍԻ ՊԵՊՕՆԵՆ